

LUND UNIVERSITY

Vendeltidsmonumentet och Mannatiden

Wienberg, Jes

Published in:

Fragment av föremål, platser, kroppar och ord

2025

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Wienberg, J. (2025). Vendeltidsmonumentet och Mannatiden. I C. Hedenstierna-Jonson, A. Kjellström, C. Ljung, & L. Qviström (Red.), *Fragment av föremål, platser, kroppar och ord: En vänbok tillägnad Torun Zachrisson* (s. 102-103). (Upplandsmuseets skriftserie; Vol. 15), (Opia, Occasional Papers in Archaeology ; Vol. 89). Upplandsmuseet.

Total number of authors:

1

Creative Commons License:

Ospecificerad

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Vendelmonumentet och Mannatiden

JES WIENBERG

ÅRET ÄR 1937, söndagen den 15 augusti, en dag med regn. Många människor har samlats vid Vendels kyrka för att inviga ett nytt monument. Riksantikvarien arkitekt Sigurd Curman avärkt, professorn i arkeologi Sune Lindqvist höll föredrag och kyrkoherden Adolf Tollstén höll tal. Ett fotografi visar Curman tillsammans med Tollstén och möjligen kantonen Persson framför monumentet. På ett annat ses Curman tillsammans med Konstakademiens sekreterare, professor Erik Lindberg, hustrun Elsa Curman och riksdagsmannen Johan Larsson på de främsta bänkraderna. Med eller utan paraplyer ses anonyma män och kvinnor i publiken.

Det finns åtskilliga fotografier från dagen, och det blev flera tidningsreportage och därtill en bok, som dels i bilder och dels i text berättade om invigningen och om fyndet, om Vendel och Vendeltid. Här fanns bidrag av arkeologen Holger Arbman, folklivsforskaren Manne Eriksson, Sune Lindqvist, arkeologen Oskar Lundberg och Adolf Tollstén.

Monumentet restes där arkeologen Hjalmar Stolpe 1881 och 1893 genomförde undersökningar av ett gravfält från järnåldern med 12 båtgravar och två kammargravar. Gravarna var rika, och de döda männen beskrivs som bondehövdingar, stormän och krigare. 1922 användes beteckningen Vendeltid om epoken för första gången, och snart blev det en etablerad beteckning för perioden 550–800 i Sverige, samma period som i Norge kallas Merovingertiden och i Danmark

Gemensk järnålder. Bara ett och ett halvt decennium senare skrevs Vendeltiden definitivt i sten, klingande med sitt V tillsammans med det närliggande båtgravfältet Valsgärde som vikingatidens förlöpare.

Monumentet är format som en hög obelisk i granit. På framsidan mot söder finns en relief föreställande en krigare till häst med hjälm, svärd och sköld. Omedelbart under finns en inskrift:

VENDELTID
STATSBYGGARTID
MANNATID

Längst ner står skrivet:
JOHN LUNDQVIST 1 9 3 7 och
ANDERS TOLLSTÉN 1 9 3 2.

På nordsidan av obeliskens står:
HÄR JORDADES I SINA
SKEPP ÅREN 600–900
MÄN AV ÄDEL ÄTT
TROGET FÖLJANDE
STOLTA TRADITIONER
FRÅN FOLKVANDRING-
ARNAS DÅDRIKA DAGAR

Ett förslag om ett monument väcktes redan 1924. Det konkretiserades 1930, men utökades på inrådan av Curman. Som grund användes en idéskiss av konstnären Anders Tollstén, kyrkoherdens son, som dog samma år som skissen tillkom. Efter bidrag och insamling formade skulptören Johan Lundqvist tillsammans med stenhuggaren Arthur Sandin monumentet. Här finns således en arkeologisk, en personlig och kanske även en tragisk bakgrund.

Att resa minnesmärken eller monument på arkeologiska fyndplatser förekommer, men är ovanligt. I Sverige finns minnesmärken över en romersk vas i Fycklinge i Björksta i Västmanland från åren kring 1818, Sankt Jörgens-hospitalet i Lund från 1953, Barumskvinnan i Skåne från 1981, då man stredd med Historiska museet i Stockholm kring rätta namnet, samt vid Tängelgårda i Lärbo på Gotland från 2004, där man sörgde bortförandet av fyra bildstenar till Historiska museet. I Danmark finnes kring 30 minnesmärken, där stenarna resta 1907 vid fyndplatsen för guldhornen från Gallehus på Jylland är de första och mest kända. Omkring en tredjedel av minnesmärkena i Danmark restes i likhet med Vendelmonumentet under 1930-talet. I Danmark har arkeologin kallats en nationalvetenskap, som just ströfjer den nationella berättelsen. Men inget minnesmärke är så påtagligt som det i Vendel.

Det kämns längesedan, året 1937. Numera har det funnits riksantikvarier, professorer, präster och inte minst arkeologer av annat kön än män. Vendeltiden är dock huggen i sten, även om den inte längre beskrivs som en mannatid, och har också befolkats av kvinnor. Ett monument som det i Vendel, med dess form, bild och inskrifter, är otänkbart att resa idag.

Invigningen av Vendelmonumentet. FOTO: Paul Sandberg, 15 augusti 1937, Uppplandsmuseet.

Referenser

Lundberg, O., 1938. Vendel i fynd och forskning. Skrift med anledning av Vendelmonumentets tillkomst. *Upplands fornminnesförenings tidskrift* 46. Uppsala.

